

Nieuwsbrief nr. 17

Februari 2010

Om de twee maanden brengt de Federatie Welstand een elektronische nieuwsbrief uit met relevante berichten over welstands- en monumentenzorg en ruimtelijke kwaliteit. U kunt ook nieuws insturen, zodat dit eventueel opgenomen kan worden in de nieuwsbrief. Stuur hiervoor uw berichten naar gtc@fw.nl.

Berichten uit de Federatie Welstand

Dossiers in Den Haag: modernisering welstand, vergunningvrij bouwen en modernisering monumentenzorg

1. Modernisering welstandsadvisering

Sinds oktober 2008 staat de modernisering van de welstandsadvisering op de politieke agenda van de Tweede Kamer. In een brief, ondertekend door toenmalig minister Vogelaar, staat dat welstand overgeheveld zal worden van de Woningwet naar de Wet ruimtelijke ordening. Verder spreekt het kabinet in de brief zijn wens uit dat de wettelijke verplichting om een welstandscommissie te raadplegen, komt te vervallen.

De brief was onderwerp van een hoorzitting in maart en een debat in de Tweede Kamer in april 2009. Een meerderheid van de Tweede Kamer (CDA, PvdA, SP, GL, CU) pleitte vóór handhaving van de wettelijk verplichte commissie. Minister Van der Laan (opvolger van Vogelaar) beloofde vervolgens die wens te vertalen in een kabinetsstandpunt, waarin de flexibiliteit van de advisering zou worden vergroot: adviezen zouden in de toekomst door ambtenaren en door gemandateerde leden mogen worden uitgebracht, maar altijd onder eindverantwoordelijkheid van de onafhankelijke commissie.

Begin september 2009 liet een woordvoerder van de CDA-fractie, in een kamerdebat over deregulering, weten dat zijn fractie van standpunt is veranderd. Inmiddels is het CDA toch vóór het schrappen van de verplichte welstandscommissie. Die opvatting werd, namens het kabinet, van harte toegejuicht door de staatssecretarissen Heemskerk (PvdA, Economische Zaken) en De Jager (CDA, Financiën). Dat wijst op verdeeldheid in het kabinet. Minister Van der Laan heeft de Kamer beloofd de commissies in de wet te houden, zijn collega's zijn blij dat het CDA ze uit de wet wil schrappen. Met de gewijzigde opvatting van het CDA resteert in de Tweede Kamer een minimale en kwetsbare meerderheid voor handhaving van de wettelijk verplichte commissies. Dit verschil in opvatting is mogelijk de oorzaak van het feit dat er sinds april 2009 vanuit het ministerie van VROM geen formele stappen zijn gezet in dit dossier.

2. Vergunningvrij bouwen.

De Tweede Kamer is akkoord gegaan met een enorme uitbreiding van het aantal vergunningvrije bouwwerken (vergunningvrij is tevens welstandsvrij!). Het voorstel is vervat in bijlage 2 van het

Besluit Omgevingsrecht, een uitvoeringsbesluit van de Wet Algemene Bepalingen Omgevingsrecht (Wabo).

Het Besluit Omgevingsrecht en de invoeringswet Wabo worden op 2 maart behandeld in de Eerste Kamer. Wanneer de Kamerbehandeling voltooid is, worden de invoeringswet en het Besluit Omgevingsrecht (incl. de thans nog geheime, maar inmiddels sterk gewijzigde tekst van het vergunningvrij bouwen) gepubliceerd in het Staatsblad. De wet en het besluit worden drie maanden na publicatie van kracht; naar verwachting op 1 juli 2010.

Het Besluit Omgevingsrecht betekent niets minder dan een nationaal verbod op welstandsbeoordeling van alle bouwwerken op alle achtererven, mits het bouwwerk niet hoger is dan 5 meter. Voor de Federatie blijft het voorstel onverteerbaar; het maakt de welstandsbeoordeling van de plannen die nog wel vergunningplichtig zijn (bijvoorbeeld gevelwijzigingen in het buitengebied) in veel gevallen tot een farce.

3. Modernisering monumentenzorg.

In december is in de Tweede Kamer de beleidsbrief over modernisering van de monumentenzorg van minister Plasterk behandeld. De brief kondigt drie fundamentele vernieuwingen aan: de aandacht verschuift van objectgerichte monumentenzorg naar gebiedsgerichte zorg voor het cultureel erfgoed; het aantal regels wordt verminderd; er komt gerichte aandacht voor de herbestemming van grote gebouwen en complexen.

In de gebiedsgerichte monumentenzorg wordt ervoor gezorgd dat bij de vaststelling van elk bestemmingsplan en elk projectbesluit 'rekening is gehouden' met de cultuurhistorische belangen. Dat betekent dat monumentenzorg een nadrukkelijke factor wordt in de ruimtelijke ordening, vergelijkbaar aan het voorstel van het kabinet om welstand als afwegingsfactor over te hevelen naar de ruimtelijke ordening.

De deregulering heeft verschillende aspecten. Eén ervan is het vergunningvrij maken van het onderhoud aan (rijks-)monumenten. De Federatie Welstand heeft in een brief aan de Tweede Kamer gewezen op de cultuurhistorische risico's van die stap. Het zou daarmee bijvoorbeeld mogelijk worden dat het alleroudste vensterglas straffeloos vervangen zou kunnen worden door gloednieuw dubbelglas. De essentie van cultuurhistorische bescherming is nu juist dat deze eeuwenoude materialen beschermd worden en niet zomaar vernietigd kunnen worden. Toch is de Kamer met het principe van de deregulering wel akkoord gegaan.

Ten slotte stelt minister Plasterk voor om te komen tot een nationaal programma Herbestemming. Inmiddels wordt door de Rijksdienst Cultureel Erfgoed hard gewerkt aan de oprichting van een speciaal bureau voor Herbestemming, dat op enige afstand van de dienst zal opereren als nationaal kenniscentrum. Welstandsorganisaties worden bij de oprichting van dat instituut betrokken.

Hoe denken gemeenteraadsleden over welstand?

In opdracht van de Federatie Welstand hebben studenten, verbonden aan adviesbureau Scompany, een communicatie-adviesbureau van de Hogeschool Utrecht, in 2009 onderzoek gedaan naar de indruk die gemeenteraadsleden hebben van welstandscommissies. Welk imago heeft welstand en hoe kan er meer draagvlak voor komen, mede vanuit de wens eerder in het proces over ruimtelijke kwaliteit te kunnen adviseren? De enquête van de studenten leverde een diffuus antwoord op, maar wel een aantal duidelijke conclusies: Communiceer meer, maak jezelf bekend, vertel wat je doet! Uit het Scompany-onderzoek, gehouden in gemeenten in vier provincies, blijkt dat gemeenteraadsleden vaak niet precies op de hoogte zijn van wat de advisering inhoudt en op welke manier die plaatsvindt. Uit een gering aantal interviews komt een verontrustend beeld naar voren van raadsleden die welstand willen afschaffen, zonder ook maar eens een vergadering te hebben bijgewoond. Een aantal bedreigingen voor welstand zijn direct voor verbetering vatbaar, zoals een

geconstateerd gering contact met de burger. Om te beginnen zouden alle commissies over een burgerlid moeten beschikken.

Uit de enquête bleek dat 26,8% van de geënquêteerde raadsleden geen of weinig toegevoegde waarde zien in de welstandscommissie. De overgrote meerderheid van de overigen ziet de commissie als een hulpmiddel bij het nemen van de juiste beslissingen over de kwaliteit van de bebouwing. Een beperktere groep vindt dat de commissie vooral belangrijk is om burgers te helpen bij het maken van kwalitatief goede plannen. Voor deskundigheid krijgen de commissies ruim een 7 als rapportcijfer. Scompany distilleert uit deze niet eenduidige, soms nogal verwarrende uitkomsten een kloof tussen imago en identiteit die alleen 'met symboliek, gedrag en communicatie' kan worden gedicht.

De adviezen van Scompany zijn:

- probeer juist *niet* vooraan in het proces een plaats in te nemen, maar versterk de huidige plek in het beslissingsproces. En probeer raadsleden die de toegevoegde waarde van een commissie niet inzien, daarvan te overtuigen;
- het informeren van raadsleden heeft een positief effect op begrip en acceptatie van welstand, dus hier moet sterker op worden ingezet;
- ook het openbaar en toegankelijk maken van informatie kan sterker. Gemeenteraadsleden zouden minmaal een keer per maand informatie over welstand moeten ontvangen. Per commissie zou een persoon zich intensief met de gemeenteraad moeten bezighouden. Maar ook burgers zouden eenvoudig de welstandsnota, de agenda, de vergaderdata en de notulen van de bouwplanbehandelingen moeten kunnen inzien, evenals de samenstelling van de commissie;
- er moeten meer burgerleden worden ingezet.

Het team raadt aan via nieuwsbrieven, presentaties, jaarlijkse informatieronden de raadsleden meer bij welstand te betrekken.

Het Team 1.7 van Scompany bestond uit de studenten Yvette Baks, Bob de Graaf, Janneke van Helvoort en Maartje Wielders. Ze werden begeleid door senior consultant Rob de Boeck.

Regulier ambtelijk–secretarissenoverleg

Elke gemeente heeft haar welstands- en monumentenbeleid op eigen wijze georganiseerd. De commissies functioneren apart, zijn geïntegreerd, zijn een commissie ruimtelijke kwaliteit (crk; dat wil zeggen dat de gemeenteraad heeft beslist dat bijvoorbeeld alle bestemmingsplannen, stedenbouwkundige plannen, cultuurhistorische inventarisaties of beeldkwaliteitplannen langs de commissie worden geleid; zonder dit raadsbesluit met daarin precies omschreven welke stukken verplicht bij de commissie langs moeten, kan een commissie zich bezwaarlijk een crk noemen!), enz. Maar de uitvoering daarvan verschilt nogal. En er is meer. Zit de pers bijvoorbeeld regelmatig op de tribune en hoe wordt er aangekeken tegen de adviezen, als er in de krant over wordt geschreven? Bovendien heeft elke secretaris wel punten die beter kunnen of anders moeten, bijvoorbeeld de intake van projecten. Hoe streng of soepel moet je daarin zijn? En hoe is het reclamebeleid en de handhaving geregeld?

Het secretarissenoverleg is vooral opgezet om als *platform* te fungeren voor al die vragen die er onder ambtelijk secretarissen leven en die ze willen delen met collega's. De ambtelijk secretaris bekleedt immers een uitzonderlijke positie, in dienst van de gemeente, maar ook sterk betrokken bij de inhoudelijke en praktische ondersteuning van een door de gemeente ingehuurd advieslichaam. Hij zal soms moeten koorddanses tussen beide loyaliteiten.

Er zijn tot nu toe twee van dergelijke bijeenkomsten geweest, in 2008 in den Haag en in 2009 in Almere. Ze worden georganiseerd en voorbereid door de secretaris van een uitnodigende gemeente, met behulp van de Federatie Welstand. 's Ochtends wordt er gediscussieerd over een tot twee onderwerpen, na de broodjes wordt er een excursie gemaakt: in Den Haag was dat een wijk waar werd opgetopt geheel in stijl van de bestaande woning, historiserend en geslaagd – kan dat wel?; in

Almere werd het stadshart bezocht en gekeken naar de stapeling van functies, vooral de toepassing van groene daklandschappen – een vorm van luchtwonen.

Welke gemeente werpt zich op samen met de Federatie in 2010 een bijeenkomst voor secretarissen te organiseren?

Voor aanmelding: gtc@fw.nl

Handreiking voor gemeentelijke monumentencommissies

Weer een richtsnoer? Weer regeldruk? Integendeel, er moest nodig eens op een rij worden gezet, wat de vereisten zijn voor het functioneren van een monumentencommissie. Dit werd des te prangender, na de nogal schokkende evaluaties van een aantal monumentengemeenten en monumentencommissies door de Erfgoedinspectie in 2008. Daaruit bleek dat de werkwijze rond monumenten, zowel in de advisering als in de gemeentelijke belangstelling, o.a. uitgedrukt in aantal fte's, snel herzien moet worden. Het smakelijke borreltafelverhaal dat de ambtenaar Sportvelden er de monumenten voor een paar uur in de week bij doet, zonder enig verstand te hebben van monumenten en zonder ook maar een tekening te kunnen lezen, bleek helaas op waarheid te berusten. Bij het formuleren van de handreiking door de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, zijn de Vereniging van Nederlandse Gemeenten VNG en de Federatie Welstand betrokken geweest. De handreiking is voor gemeenten met een monumentenbeleid een soort kookboek: hierin staat op een praktische manier vermeld hoe ze deskundigheid kan organiseren, hoe een monumentencommissie moet adviseren, wat onafhankelijkheid precies inhoudt, hoe lang een commissielid zitting heeft, of men moet kiezen voor een aparte monumentencommissie of een geïntegreerde commissie (afhankelijk van type gemeente / monumentenbestand), enz. enz. Veel van de aanwijzingen uit het kookboek zijn overgenomen uit de welstandsadviesing, waar ze via de Woningwet zijn geregeld. Voor de monumentencommissies geldt een dergelijke wettelijke verplichting niet, maar je zou als gemeente gek zijn als je de monumentenadviesing slechts afdgedwongen door een wet regelt. Als herenakkoord is de handreiking praktisch en kan het gebruik ervan leiden tot een fatsoenlijke uniformering en financiering van de monumentenadviesing over het hele land.

De Handreiking Gemeentelijke Monumentencommissies is kosteloos op te vragen bij de Federatie Welstand: info@fw.nl

Hoe waardevol kun je infrastructuur maken?

De publicaties van de Federatie Welstand **Welstand langs wegen / Handreiking voor lokaal beleid** en **Gebiedskwaliteit rond infrastructuur** zijn beide nog kosteloos op te vragen bij de Federatie Welstand. Deel 1 in de serie is een handleiding voor gemeenten die een snelweg door hun grondgebied hebben en extra beoordelingscriteria willen opstellen voor ingrepen op, aan en in de buurt van de snelweg; de criteria kunnen als aanhangsel bij de reguliere welstandsnota worden gevoegd, overigens na vaststelling door de gemeenteraad. Hoe moet je bijvoorbeeld omgaan met geluidschermen, of grote reclamemasten langs de snelweg? Het tweede deel, met essays van o.a. Hugo Priemus, Friso de Zeeuw en Jeroen den Uyl, werd uitgebracht op het symposium 'Infrastructuur als katalysator bij gebiedsontwikkeling', september 2009.

Voor aanvragen beide publicaties uit 2009: info@fw.nl

'10 uitgangspunten voor het omgaan met monumenten' nu op de website

De oproep, hoe om te gaan met monumenten, makkelijk samengevat in tien kernpunten, is nog even actueel als toen de brochure **10 uitgangspunten voor het omgaan met monumenten** november 2008 werd gepresenteerd. De publicatie staat sinds januari 2010 ook op de website van de Federatie Welstand. De Federatie raadt de gemeenten aan de '10' als basis voor advisering over cultuurbeleid tot vastgesteld gemeentelijk beleid te verheffen.

De gemeente **Neerijnen** heeft dit maart 2009 uitgevoerd. Sindsdien vervangen in Neerijnen de '10 uitgangspunten' de Beleidsuitgangspunten voor de monumentenzorg, die de gemeente in september 2000 vaststelde. Samen met de Handreiking Gemeentelijke Monumentencommissies van de VNG (september 2009), die adviseert hoe de monumentencommissies in de praktijk het beste hun taak kunnen vervullen, is er nu een stevig fundament om een inhoudelijk afgewogen advies te geven. '10' is een initiatief van de werkgroep monumentenpublicaties, bestaande uit medewerkers van Federatie Welstand en de regionale welstands- en monumentenorganisaties. De tekst is te downloaden via de website (publicaties) van de Federatie Welstand.

Boek Mooi Europa

Vorig jaar oktober verscheen bij SUN het boek **Mooi Europa**, ruimtelijke kwaliteitszorg in Europa. Het betreft een vergelijkende studie naar systemen van kwaliteitszorg in zeven West-Europese landen, van de hand van Nico Nelissen en Flip ten Cate. Het boek telt 250 pagina's en is rijk geïllustreerd met foto's, interviews en impressies van welstandsvergaderingen of vergelijkbare bijeenkomsten. De studie is bedoeld voor alle beleidsmakers op het vlak van de ruimtelijke ordening en leden van welstandscommissies. In het kwartaalblad Over> van de regionale welstands- en monumentenorganisatie Het Oversticht schreef Dirk Baalman een kritiek.

Mooi Europa is te bestellen via info@fw.nl of via de boekhandel (handelsprijs 49,50 euro). Zie www.oversticht.nl, download kwartaalblad Over>, 31 december 2009.

Nieuws uit de regionale welstands- en monumentenorganisaties

- **Meld leegstand in Drenthe en voorkom verval!** Een van de opgaven, voortvloeiend uit de modernisering van de monumentenzorg, is de actieve bevordering van hergebruik. De Oude Kaart van Nederland, een initiatief van de ex-directeur van de Rijksdienst Fons Asselbergs, was een voorbode, net als de laatste jaren het bombardement aan cijfermateriaal over de huidige en toekomstige leegstand van kerkgebouwen. Vorig jaar oktober is de website www.herbestedingdrenthe.nl (opzoeken via Firefox!) gelanceerd. De provincie Drenthe heeft de regionale welstands- en monumentenorganisatie Drents Plateau opdracht gegeven het project Leegstand en herbestemming te gaan trekken. De provincie heeft een paar miljoen beschikbaar gesteld, het rijk nog enige tonnen, om in elk geval een aantal vrijkomende kerken te restaureren en er een goede bestemming voor te vinden. Maar er zijn meer gebouwen die leeg staan en daardoor verloederen. Drents Plateau is behulpzaam bij het aanvragen van vergunningen, het informeren over bestemmingsplannen, het nadenken over nieuwe functies, de aard en mate van restauratie of renovatie, en niet onbelangrijk: de sluitende exploitatie. Het budget wordt ingezet om de adviestaak voor herbestemming en de onrendabele top te financieren. Drents Plateau heeft alle kennis in huis om een dergelijk proces te begeleiden. Via de website kunnen in aanmerking komende projecten makkelijk worden aangemeld. De Versnellingsagenda van de provincie biedt garanties dat de processen soepel verlopen, waaruit hopelijk een spin off naar werkgelegenheid en scholing van leerlingen in het restauratieambacht kan voortkomen.
- **Nieuwe directeur WZNH.** JEF Mühren is de nieuwe directeur van de regionale welstands- en monumentenorganisatie WZNH. Hij volgt Noud de Vreeze op die vorig jaar vertrok naar Amersfoort om daar stadsbouwmeester te worden. Mühren (1964) is al geruime tijd werkzaam als ruimtelijk adviseur in Noord-Holland, o.a. als voorzitter van de welstands- en monumentencommissie in Hoorn; hij is van huis uit sociaal-geograaf. Onder leiding van Mühren wil WZNH de omschakeling naar commissies ruimtelijke kwaliteit, ingezet door Noud de Vreeze, voortzetten om gemeenten in Noord-Holland goed te kunnen adviseren over welstand en monumenten. Dit moet liefst zo vroeg mogelijk in het proces plaatsvinden,

waardoor ook stedenbouw, landschap en cultuurhistorie aandachtsveld worden voor WZNH.

- **Burgerleden in Apeldoorn verzameld.** Vorig jaar 25 september organiseerde Het Gelders Genootschap zijn tweede bijeenkomst voor burgerleden in welstandscommissies. Een mooie gelegenheid om afscheid te nemen van Barbara Visser, het 'oudste' burgerlid van Nederland (2002) die haar termijnen bij de Commissie Ruimtelijke Kwaliteit in Apeldoorn erop had zitten. Er kwamen zo'n tachtig burgerleden – soms in gezelschap van hun verantwoordelijke portefeuillehouder – op de bijeenkomst af. Sinds 2003 kunnen leken (niet-deskundigen) plaatsnemen in een welstandscommissie. Een kwart van de gemeenten heeft intussen een burgerlid aangesteld en dat aantal zal toenemen. Van burgerleden wordt verwacht dat ze een brug slaan tussen commissie en burgerij: ze zijn op de hoogte van wat er in hun gemeente speelt en ze zijn praktisch ingesteld. Een enquête na de eerste burgerledenbijeenkomst wees uit dat ze hun taak belangrijk en nuttig vinden voor de brugfunctie en ook de indruk hebben bij burgers het benodigde vertrouwen op te roepen. De workshops in Apeldoorn wezen uit dat burgerleden graag wat meer gerichte kennis van bouwprocessen willen hebben (bestemmingsplannen, procedures bij vergunningen, hun formele inbreng in de commissie). Dat ze met opzet binnen de deskundige commissie een vreemde eend in de bijt moeten blijven – afgevaardigde van de plaatselijke gemeenschap – snappen ze heel goed.
- **Atlas van beschermde stads- en dorpsgezichten in Noord-Holland**

Ana van der Mark, werkzaam als monumentendeskundige bij WZNH en Marijke Beek, lid van de monumentencommissie van WZNH, deden vorig jaar onderzoek naar de stads- en dorpsgezichten in Noord-Holland, onder de titel 'Het ene gebied is het andere niet'. Het is een belangrijk document, dat een nogal onthutsend beeld schetst van het instrument dat door toenemende verzakelijking en verschraling langzaam maar zeker aan glans inboet. Inderdaad verschillen de 50 beschermde gezichten in Noord-Holland sterk van elkaar, zoals de 50 beschrijvingen met iets over de geschiedenis en de ontwikkeling laten zien. Vooral de stadsplattegronden met de situering van het stadsgezicht erin aangegeven zijn verhelderend. Minstens zo belangrijk is het hoofdstuk dat Van der Mark wijdt aan het wettelijke kader. In de beschrijvingen uit de periode 1965-1975 lag de nadruk op architectuur en beeld, tussen 1975-1995 werd de aandacht gericht op structuur en veel minder op verschijningsvorm, terwijl de periode 1995 tot heden wordt gekenmerkt door verzakelijking en een controle op conserverende bestemmingsplannen. Het bestemmingsplan uit 1974 voor Enkhuizen van bureau Zandvoort bijvoorbeeld, waarop het beschermde gezicht zich vervolgens baseerde, is een gedetailleerd plan met uitspraken over percelen, erven, tuinen, gevelschema's, kappen en het patroon van straten en waterwegen. Enkhuizen werkt nog steeds met dit plan en nieuwe invullingen worden in overleg tussen gemeente en rijksdienst met dit bestemmingsplan als onderlegger doorgesproken, maar over de beeldkwaliteit worden niet langer uitspraken gedaan – een duidelijk gemis. Van der Mark ondersteunt haar betoog met de beschrijving en de vergelijking van vier stadsgezichten: Broek in Waterland, Enkhuizen, Bussum (Brediuskwartier) en Bergen. Uit deze vergelijkingen blijkt, aldus Van der Mark, dat de bestemmingsplannen steeds globaler en juridischer worden: 'Aan vormgeving gerelateerde informatie lijkt lastig inpasbaar binnen het model voor de nieuw te maken en digitaal te benaderen bestemmingsplannen volgens de nieuwe Wro. Toch is juist dit relevante informatie voor beschermde stads- en dorpsgezichten.' En verderop in verband met het wisselende succes van nieuwe ingrepen in het stadsgezicht van Enkhuizen schrijft zij dat dit een gevolg kan van zijn 'rekbaarheid' of 'een tekortschieten van de bescherming' van het stadsgezicht. Volgens Van der Mark is de historische stad nog steeds voorwerp van 'maakbaarheid en van telkens wisselende

opvattingen over haar wezen, waarbij de aanwijzing tot beschermd gezicht een inspiratiebron of een hinderpaal kan zijn. Bij de beschrijvingen van de totstandkoming van de vier stadsgezichten komt van alles uit de kast, zoals de kolossale traagheid van de rijksdienst om bijvoorbeeld bestemmingsplannen door te lichten. Dan blijkt ook dat het is om in een beschermend bestemmingsplan veel te regelen en dat dit goed te doen is, beter dan in een welstandsnota. Marijke Beek schreef het afsluitende hoofdstuk en daarin worden alle twijfels over een goed begrip en gebruik van het instrument nog eens op een rijtje gezet. Ze begint haar betoog dat een Beschermd Stadsgezicht *een keurmerk* is: daarmee wordt verklaard dat het hier om een bijzonder gebied gaat, niet alleen voor de bewoners, maar voor alle Nederlanders. Hoe merkwaardig is het dan naar aanleiding van dit onderzoek te merken, schrijft zij, hoe weinig Rijk, provincie en gemeenten zich van deze exceptionele status aantrekken. Bij de rijksdienst ontbreekt bijvoorbeeld een beschrijving van het gezicht, en er is geen beeld- of kaartmateriaal digitaal aanwezig. Ook de Erfgoedbalans van de rijksdienst besteedt nauwelijks aandacht aan de gezichten en op gemeentelijke websites is niks te vinden. Beek constateert dat het instrument schromelijk wordt verwaarloosd. Allerlei partijen, als de historische verenigingen, zouden veel beter op de hoogte moeten zijn van wat een beschermd gezicht feitelijk inhoudt, net als gemeentebesturen en gemeentelijke diensten. Om draagvlak te creëren is om te beginnen goede informatie nodig. Tegenstanders zullen over de streep worden getrokken, als blijkt dat door de goed gepromote aanwijzing het toerisme en de inkomsten toenemen. Beek eindigt met een opsomming van achterliggende motieven bij gemeenten die aan een beschermd gezicht kleven: als reddingsboei (om ongewenste ontwikkelingen te voorkomen), als historische continuïteit (om nieuwe ontwikkelingen in een beschermd stadsgezicht te kunnen inbedden), als motor (om meer kwaliteit te kunnen eisen), voor het creëren van een beeld (met behulp van historiserend bouwen dat nu mag, maar nog niet lang geleden als een schande werd beschouwd). Samenwerking tussen gemeenten om van elkaar te leren hoe je omgaat met een beschermd gezicht zou een pre zijn, waarvoor zij ook een taak voor de rijksdienst ziet weggelegd. In een onderzoek van NRF (2006) gaven veertig gemeenten aan dat er ongewenste ontwikkelingen hadden plaatsgevonden in hun stadsgezicht. Mede daardoor beveelt Beek aan gedetailleerde kwalitatieve uitspraken te doen in bestemmingsplannen, net zoals gebeurde in de tijd toen bestemmingsplannen nog door ontwerpers werden gemaakt – niet door juristen, zoals nu het geval is. Als deze gedetailleerde aanwijzingen om wat voor reden ook niet langer zouden passen in het bestemmingsplan, dan moeten ze minstens worden opgenomen in welstandsnota of beeldkwaliteitplan. Marijke Beek constateert ook dat welstandscommissies onvoldoende geëquipeerd zijn om over projecten in beschermd stadsgezichten te adviseren, de leden hebben onvoldoende kennis over cultuurhistorische waarden. En ze veegt ook de vloer aan met het voorstel van Plasterk in het kader van de modernisering van de monumentenzorg om het instrument beschermd stadsgezicht te schrappen, als de nieuwe gebiedsgerichte en ontwikkelingsgerichte monumentenzorg net zo goed in de Wro kan worden opgenomen. Een tot niets verplichtende uitspraak, noemt ze dit.

Het boek is een must om het nogal droevige verhaal over het beschermd stadsgezicht met nieuwe ogen te bekijken. Hopelijk zal dit onderzoek van Beek en Van der Mark leiden tot nog meer onderzoek, minder onwetendheid en slordigheid bij de beheerders van stadsgezichten en alom meer enthousiasme voor de mogelijkheden van het instrument.

Info: Het ene gebied is het andere niet / Atlas van beschermde stads- en dorpsgezichten in Noord-Holland, door Marijke Beek en Ana van der Mark, uitg. Architectura & Natura, Amsterdam 2009, prijs 26,50, ISBN 978 907686 399 3.

- **Alles over stallen in drie rapporten** Schaalvergroting in de agrarische sector, reconstructiegebieden of LOG's, de invloed op het landschap, kwesties als dierenwelzijn, CO₂ – uitstoot, stankcirkels of de kap van bomenlanen, omdat er ruimte moet zijn voor zwaar vrachtverkeer, het houdt de gemoederen al geruime tijd bezig. Over het uiterlijk van deze gebouwen en hoe je ze het beste op hun perceel kunt situeren, lees je over het algemeen weinig. Naar de ontwikkeling van de typologie en het uiterlijk van stallen in verband met de schaalvergroting en over de gewenste inpassing in het landschap hebben drie regionale welstands- en monumentenorganisaties in 2008/2009 gerapporteerd. De rapporten richten zich nadrukkelijk – nuchter en zonder moreel oordeel – op stand beleid rond de Nederlandse veestapel en vleesproductie. Vanuit de originele doelstelling van de regionale organisaties (de schoonheid van het land) wordt er voornamelijk gekeken hoe agrarische gebouwen zo goed en zo fraai mogelijk kunnen worden ontworpen. De drie onderzoeken vullen elkaar uitstekend aan: er is een zeer compleet overzicht over beleid, trends en regels (Het Oversticht), een over nieuwe, experimentele ontwerpen voor stalgebouwen via prijsvragen en een symposiumverslag over de laatste inzichten (Libau), en een handleiding hoe een zorgvuldig opdrachtgeversproces (van programma tot uitvoering) moet verlopen (Gelders Genootschap). Er zitten overlappingen in de rapporten, maar de verschillen zijn aanzienlijker (toch jammer dat ze niet hebben samengewerkt in één uitgave).

1. Bouwen in het landschap/het kan ook anders is in 2008 samengesteld door Libau, de welstands- en monumentenorganisatie in provincie Groningen. Het rapport rust op een project *Vitaal Platteland – Vitale Architectuur*, waarin Libau met het Agro Center voor Duurzaam Ondernemen van de universiteit Wageningen en een aantal veehouders onderzoek doet naar nieuwe boerderijen voor melk- en vleeskoeien. Via Belvédère kwam er geld binnen om ontwerp opdrachten voor nieuwe boerderijen uit te zetten – architecten worden immers zelden betrokken bij ontwerp van boerderijen. Vijf bestaande boerenbedrijven in Koudum en drie in Noordlaren die al het plan hadden opgevat, samen te gaan werken, deden mee aan het project. Samen met Libau schreven de veehouders onder twee architectenbureaus een prijsvraag uit voor twee vernieuwende en betaalbare typen boerderijen, de ene voor melkkoeien, de andere voor vleeskoeien. Het rapport vertelt hoe dit proces is verlopen, welke (bestaande) locaties er werden gekozen, welke partijen erbij betrokken waren (o.a. bureaus voor landschap om de landschappelijke waarden in kaart te brengen), hoe het programma van eisen eruit zag, enz. Uit de inzendingen van de bureaus K2 en Skets werden de ontwerpen van Skets gekozen. De boerderij in Noordlaren, een zogenaamde zwaluwstal naar ontwerp van Skets, is gerealiseerd (zie afb.). In het rapport ontbrekende de aanbevelingen niet, waaronder de tip dat een keukentafelgesprek met boeren of veehouders over de plannen (maatwerk) meer oplevert dan een bestemmingsplan Buitengebied. Of dat de prijsvraag en het ontwerpen op het platteland een belangrijker plaats zouden moeten innemen in de opleiding voor landschapsarchitect. Maar interessanter nog is de beschrijving van het proces, hoe de projectgroep heeft gehandeld om veehouders en stallenbouwers bij het project betrokken te krijgen.

De tweede deel doet verslag van de bijdrage van Libau aan een internationaal symposium *Bouwen in het landschap – het kan ook anders*, mei 2008 in Huizinge gehouden. In dit deel zijn vooral zeer bepalend de illustraties van goede en slechte voorbeelden en de beschrijving van een aantal geslaagde (Deense) modellen. In de bijlage zijn handige lijsten met voorwaarden

opgenomen, waaraan een hedendaagse stal moet voldoen. Een geslaagd, mooi verzorgd en geïllustreerd rapport.

2. Het Oversticht bracht in 2009 Over stallen gesproken uit, welke uitgave werd ondersteund door de provincie Overijssel. Onder het motto *Kwaliteitsimpuls Stallenbouw* inventariseert Het Oversticht alle soorten stallen: voor koeien, varkens, kippen en paarden. Na een inleiding met de do's en don'ts in stallenbouw en een overzicht van historische stalgebouwen en erven wordt aan elke veesoort een eigen hoofdstuk gewijd: kenmerken, trends, nieuwe staltypen, aandachtspunten en goede voorbeelden. Een oerdegelijk, zeer compleet, goed geïllustreerd rapport.

3. In het rapport Bouwmeesterschap bij agrarisch bouwen van de provincie Gelderland had het Gelders Genootschap een belangrijke stem. Het gaat hier om een praktische handleiding voor opdrachtgevende agrarische bedrijven. Welke stappen moet je daarvoor zetten, hoe moet je programma van eisen eruit zien, op welk moment worden de eerste 'keukentafelgesprekken' gevoerd met de ervenconsulent? Zes voorbeelden van agrarische bedrijven dienen om de initiatiefnemer te stimuleren.

De inspiratie die te putten valt uit de Deense modellen en de Nederlandse voorstellen van Libau, de degelijke inventarisatie van Het Oversticht en de praktische handleiding voor bouwers van Gelders Genootschap, samen met de grote hoeveelheid tekeningen en foto's van goede en slechte voorbeelden maken de rapporten zeer waardevol. Helaas zal de naderende uitbreiding van vergunningvrij bouwen roet in het eten gooien, want dit houdt in dat waar het bestemmingsplan Buitengebied dit toelaat – en veel van dergelijke bestemmingsplannen zijn de laatste jaren erg gul geweest in het uitgeven van bebouwbaar oppervlak – tot meer dan 50 van het oppervlak bebouwd worden, zonder dat iemand naar de situering of het materiaalgebruik van zo'n stal hoeft om te kijken. Noch gemeenten, noch provincies welke laatste samen met de regionale organisaties zich de laatste jaren zeer hebben ingespannen om dit maatwerk op het platteland samen met boeren en veehouders te ontwikkelen, hebben dan nog iets in de melk te brokkelen. Elke ambitie over een opgeruimd en mooi platteland, te behouden en te versterken met inbegrip van modernisering van het agrarische bedrijf, kan dan definitief in de mottenballen.

Voor informatie en bestelling: info@libau.nl; mail@oversticht.nl en info@geldersgenootschap.nl

Klanttevredenheid

Hoe tevreden zijn de mensen die met hun plan bij een welstandscommissie arriveren? Krijgen ze de informatie die ze nodig hadden? Zien ze het belang in van welstand voor hun directe woonomgeving? Om dat te meten heeft de Federatie Welstand een klanttevredenheidsformulier opgemaakt dat de regionale welstandsorganisaties al langer gebruiken.

Onder de leden van de Federatie Welstand – steden en dorpen die niet zijn aangesloten bij een regionale organisatie – klonk al langer de roep om een dergelijk formulier. Op verzoek van deze leden wordt het formulier uitsluitend op de website van de Federatie aangeboden, waar men het gemakkelijk kan downloaden. Voor de legitimatie van welstand en een grotere dienstbaarheid richting aanvragers is het belangrijk te weten, hoe tevreden men is en waar procedures verbeterd kunnen worden. Een recent vragenronde onder secretarissen van gemeentelijke commissies levert het volgende op: van de 18 secretarissen die hebben gereageerd, zeggen 12 geen gebruik te maken van het formulier van de FW (men is niet bekend met het formulier, zal het misschien in de toekomst gaan gebruiken). Zes secretarissen geven aan hun gemeente de klanttevredenheid onderzoekt, ofwel specifiek voor het jaarverslag van de commissie, of in het kader van een algemeen onderzoek door de dienst BWT. De regionale welstandsorganisaties hebben recent een onderzoek naar klanttevredenheid afgerond. Hierbij zal binnenkort uitvoerig worden stilgestaan.

Informatie: www.fw.nl

Vacaturebank

De Federatie Welstand beschikt over een vacaturebank. Aanbod van vacatures in gemeentelijke welstandscommissies (voorzitters en leden), maar ook die bij de regionale welstandsorganisaties worden op de website van de Federatie geplaatst. De plaatsing is kosteloos voor leden van de Federatie; voor niet-leden zal een bedrag van 250 euro in rekening worden gebracht. Geef uw vacatures door aan de Federatie Welstand.

Voor aanmelding: telefoon 020 – 412 49 64 of mail info@fw.nl

Cursusaanbod door de Federatie Welstand

Meer weten over welstand? Volg een van onze interessante cursussen!

Training Schriftelijk Welstandsadvies

In welstandsnota's wordt een juridisch kader gesteld met behulp waarvan bouwplannen volgens algemene, gebiedsgerichte en objectgerichte criteria worden beoordeeld. De meeste plannen kunnen volgens de criteria van de nota worden afgetikt. Daarnaast kunnen commissies de planindieners collegiaal advies geven om het plan op bepaalde punten nog eens te herzien. Hoe formuleer je zo'n advies, hoe zorg je dat het juridisch steekhoudend is en zo begrijpelijk dat er geen misverstanden kunnen ontstaan? De training die de Federatie aanbiedt, richt zich zowel op de juridische formuleringen uit de nota als op de helderheid en stijlvastheid van het advies. Krukkige zinnen zorgen er immers voor dat een advies voor meer interpretaties vatbaar is. Aan de hand van casestudies wordt er gekeken naar helder en consequent taalgebruik in de verslaglegging. Bijkomend nut van de cursus is dat men van anderen hoort hoe het in andere gemeenten toegaat. Door de grote verscheidenheid aan welstandsnota's (van globaal tot gedetailleerd) en de manier waarop gemeenten ruimtelijke kwaliteit beleidsmatig handen en voeten geven, is een uitwisseling van ervaringen met vakbroeders aan te bevelen. Deze training wordt jaarlijks een tot twee keer gehouden en is bestemd voor commissieleden en secretarissen of plantoetsers.

De volgende cursus wordt gehouden op vrijdag 4 juni (bij voldoende aanmeldingen).

De Federatie Welstand organiseert de cursus/training 'Schriftelijk Welstandsadvies' samen met de Hogeschool Utrecht, faculteit Economie en Management. Voor informatie en/of aanmelding cursus 4 juni 2010: telefoon 020 – 412 49 64 of mail gtc@fw.nl

Adviseren over kwaliteit

Het gaat hier om een kennismakingscursus voor commissieleden van welstands/geïntegreerde commissies, inclusief burgerleden; hij is tevens een opfriscursus voor ambtenaren. De cursus zal zich vooral richten op de relatie welstands / monumentenadvisering in een geïntegreerde commissie, met de daarbij behorende juridische aspecten. Maar ook de verhouding gemeente(politiek) en commissie komt aan bod. Verder zal er aandacht worden besteed aan de laatste stand van zaken rond welstand en monumenten. Als beide typen advisering naar de Wro wordt overgeheveld, wat betekent dit dan voor gemeenten en commissies? De cursussen worden gehouden in gemeenten met een interessante mix van oud en nieuw, waar thema's als historiserend bouwen, modern bouwen in beschermde stadsgezichten of herstructurering aan de hand zijn.

Er is een voorjaars- en een najaarscursus gepland, waarvoor u zich nu al kunt opgeven:

27 april in Zaltbommel en 21 september in Deventer.

De cursus wordt georganiseerd door de Federatie Welstand samen met Nationaal Restauratiefonds, Erfgoed Nederland en RCE. Voor 2010 worden opnieuw twee cursussen georganiseerd. De cursus is bestemd voor ambtenaren Bouw- en woningtoezicht en voor leden van welstands/geïntegreerde commissies. Voor aanmelding: Nationaal Restauratiefonds:

Berichten uit het veld

Oog voor welstand

Met de speciale editie **Raad en ruimte** in het najaar van 2009 is een einde gekomen aan de uitgave Oog voor Welstand; het blad heeft vijf jaar bestaan, er zijn twintig mooie nummers gemaakt. Het laatste nummer mikt op de gemeenteraadsverkiezingen van dit voorjaar en biedt toekomstige bestuurders stof tot nadenken. Ruud Brouwers, hoofdredacteur van het vermaarde Wonen-TA/BK, voorzitter eerst van de commissie in Rotterdam en nu in Maastricht, vraagt zich af waar de – het lijkt wel georganiseerde – weerzin tegen welstand vandaan komt. Er is vaker geprobeerd welstand te schrappen, maar volgens Brouwers gaat dat niet lukken: er is te veel geld in het bouwen gestopt, er zijn te veel economische belangen mee gemoeid om mensen maar de vrije hand te geven. Verrommelde wijken zullen onherroepelijk in waarde dalen, pensioenfondsen en hypotheekverstrekkers zullen dit niet waarderen, bewoners trouwens ook niet. Dit is een rijk gevuld nummer: een interview met de commissaris der koningin in Overijssel Geert Jansen, tevens bestuursvoorzitter van de Federatie Welstand, een artikel over burgerleden, over modernisering van de monumentenzorg, over de vraag of minder regels tot meer burenruzies leiden, over historiserend bouwen. In het artikel 'Raadsleden debatteren zelden over schoonheid' staan zowel verontrustende als positieve zaken over de relatie tussen welstandscommissies en de gemeenten die ze adviseren. Er komt wel een aantal punten naar voren die goed werken: dialoog, informeren en enthousiasmeren van de kant van de commissies en consistent beleid, vertrouwen en positivisme van de kant van de gemeentebesturen.

Toon karakter, zet in op cultureel erfgoed

Met deze pakkende oproep bracht Kunsten '92, de belangenvereniging voor kunst, cultuur en erfgoed, vorig jaar de **erfgoedagenda** uit. Allerlei verenigingen, maatschappijen en stichtingen van museumconsulenten, archeologen, archivariissen enz. hebben zich achter de oproep geschaard die in vier handige en nuchtere punten samenvat waar het om gaat en waar het beter moet: 1. Bundel krachten en verbeter slagvaardigheid, 2. Geef erfgoed een stevige plek in ruimtelijke ontwikkeling, 3. Betrek burgers bij uw beleid en 4. Laat erfgoed doorklinken in gemeentelijke communicatie. De oproep – enthousiasmerend, stimulerend en vooral agenderend – verdient het doorgeleid te worden. De Erfgoedagenda is te downloaden via www.erfgoedagenda2010.nl

De schoonheid van Amsterdam

Naar aanleiding van 111 jaar welstandsadviesing geeft de Commissie voor welstand en monumenten in Amsterdam twee magazines uit. Deel 1 werd vorig jaar op 29 november gepresenteerd, beslaat de periode 1989–1940 en staat vol sappige verhalen over de wisselvalligheden van het welstandsmetier, die niet hebben kunnen verhinderen dat Amsterdam een schone stad is geworden. De discussie over modern of aangepast (historiserend) bouwen werd met verve gevoerd. Beschuldigingen als 'dorre behoudzucht' bij het ene kamp of 'ontsiering' van de stad door het andere kamp vlogen heen en weer. In de periode die het eerste deel inneemt, werd er veel gepraat en geschreven over stijl. Daarnaast komt, zoals de voorzitter van de commissie Annemiek Rijckenberg in haar voorwoord schrijft, een aantal aspecten van het commissiewerk steeds terug: transparantie in de adviesing, bevoegdheid en deskundigheid, onafhankelijkheid en de relatie met het stedelijk bestuur. Toen al – en nu nog.

Info: De Schoonheid van Amsterdam, 111 welstandsadviesing, 1898–1940, deel 1. Uitg. Commissie voor welstand en monumenten Amsterdam, 2009. Info: 020 – 551 34 04. Deel 2 komt uit maart 2010.

Het 'Amstelveense' model

Wethouder Hellendahl van Amstelveen is bijzonder trots op zijn voorstel om in zijn gemeente de welstandsprocedures te stroomlijnen. Staatssecretaris Bijlerveld is ook blij met het initiatief van Amstelveen om – haar opdracht – hinderlijke regelgeving te vereenvoudigen. Het zogenaamde 'Amstelveense model' wordt aan de man gebracht als een volledige vernieuwing van de welstandsprocedure, bedacht door wethouder Hellendahl. Wat houdt dat Amstelveense model nu precies in? 1. Er zal meer in mandaat door een ambtenaar worden afgedaan 2. Plannen zullen sneller worden getoetst (twee weken korter dan voorheen) 3. Lichtvergunningplichtige aanvragen zullen niet meer door de voltallige commissie worden beoordeeld. 4. De commissie zal zich vooral met de grote lijnen / de complexe plannen bemoeien.

Trots op dit model mag de wethouder zeker zijn, nieuw is het helaas niet. In zeer veel gemeenten worden plannen al vanaf de wetwijziging in 2003 onder mandaat door een ambtenaar afgedaan (hoe zou één commissie de duizenden bouwaanvragen van een stad als bijvoorbeeld Amsterdam anders kunnen afdoen?), is er een kleine commissie voor middelgrote plannen en houdt de voltallige commissie zich alleen nog bezig met de grote plannen. Kennelijk is de communicatie tussen bestuur en welstandscommissie – of de algemene kennis over welstand – nog steeds niet optimaal, waardoor een allang ingeburgerde gang van zaken als een revolutionaire omwenteling kan worden aangemerkt.

Landbouwloodsen

De Grontmij heeft vorig najaar onderzocht welke invloed de kleur van landbouwloodsen heeft op het energiegebruik. Het onderzoek spitste zich toe op fruitloodsen met een belangrijke mate van koeling. Daaruit blijkt dat het energiegebruik bijna niet afhankelijk is van de gekozen kleur van daken en wanden: het verschil tussen de uitersten, wit en zwart, bedraagt slechts 8%. Dit is goed nieuws, hiermee is het fabeltje ontmaskerd dat alleen grijze of witte loodsen die nogal plomp in het landschap staan, om energiezuinige redenen de voorkeur verdienen.

Samen aan de slag / Werken aan de herstructurering van bedrijventerrein

Revitalisering van verouderde bedrijventerreinen en samenwerking tussen gemeenten om een op zuinigheid gebaseerde voorraad te genereren zijn onderwerpen op de agenda van Rijk, provincie en (zo langzamerhand) gemeenten. In het kader van het anti-verrommelingsbeleid van het ministerie van VROM verscheen er januari 2010 een rapport over bedrijfsterreinen met pakkende foto's van Theo Baart. Hoe erg is het daar feitelijk? De gefotografeerde interieurs met tevreden kijkende werknemers relativieren enigszins de noodzaak om een werkomgeving van een grote schoonheid te scheppen. Opmerkelijk is de foto van de witte villa vlak voor de loods; daar kan in het weekend heerlijk gespeeld en gerolschaatst worden.

Info: ministerie van VROM – brochures/publicaties, pdf 'Samen aan de slag'.

Oproep aan/info voor leden

In deze rubriek worden veelgestelde vragen aan de Federatie voorgelegd aan leden, opdat de Federatie extra service kan verlenen. Als u vragen hebt – of antwoorden: mail ze aan gtc@fw.nl

In de adreslijst 2009 met alle adressen van gemeentelijke welstands- en monumentencommissies en de namen van de secretarissen zijn mutaties opgetreden.

1. p. 9: gemeente Ede, de naam van de welstandssecretaris staat onjuist in het adresboek; de juiste naam is: Herman Doppenberg, herman.doppenberg@ede
2. p. 26: gemeente Tilburg, Coen van Barneveld neemt waar als plv. welstandssecretaris voor Frans Haenen. Tel. 013 – 542 91 38, coen.van.barneveld@tilburg.nl

3. p. 32: gemeente Roermond, secretaris Hans Hondelink heeft een nieuw mailadres: hanshondelink@roermond.nl
4. p. 33: gemeente Venlo, Nico Lenaerts, secretaris van de geïntegreerde commissie, heeft per 1 januari zijn functie neergelegd. Jo Achten volgt hem op, tel. 077 – 359 95 75. j.achten@venlo.nl.
5. p. 34: gemeente Almere, secretaris Ton Kalkman is met pensioen, in Almere zijn drie secretarissen werkzaam: Maaïke v.d. Veer, Frank Keuls en Remke Brouwer. Contact loopt via Frank Keuls, tel. 036 –527444, mail fakeuls@almere.nl

Nieuwsberichten en opmerkingen met betrekking tot deze digitale nieuwsbrief kunnen gestuurd worden naar gtc@fw.nl of neem contact op met Gerda ten Cate, beleidsmedewerker bij de Federatie Welstand, 020 – 412 49 64. De nieuwsbrief vermeldt berichten; er kunnen geen rechten aan worden ontleend!